

Újabb adatok a két „K” használatához

A két „K” betű használatára vonatkozó, bonyolult és a gyermekek által nehezen elsajátítható szabályokat 1999-ben vettem össze először a \diamond és \downarrow jeleket tartalmazó rovás emlékekkel. Ennek a vizsgálódásnak az eredménye a *Kárpát-medencei birtoklevelünk a rovásírás* című, Szakács Gáborral közösen írt könyvben olvasható.

A szabályok a \diamond és \downarrow jelek használatát vagy a szóban elfoglalt helyük (elején, végén, benne) vagy a magánhangzók hangrendje szerint határozták meg. Mély hangrendűek az Á, A, O, Ó, U, Ú – ezekhez társítják a \downarrow jelet. Magas hangrendűek az E, É, I, Í, Ö, Ő, Ü, Ű – ezekhez utalják a \diamond betűt.

Írásomban a \diamond -t betűnek, míg a \downarrow -t jelnek nevezem, mivel több, mint egyetlen hangot jelölő betű. A „K”-t tartalmazó rovás emlékek vizsgálata során ugyanis az a meggyőződés alakult ki bennem, hogy a \downarrow jel a többes számra utal. Ezt most még nem tudom meggyőzően bizonyítani, ehhez további kutatás szükséges.

A hangrendi szabályok nem adnak választ arra, hogy melyik „K”-t használjuk mássalhangzók mellett vagy között és vegyes hangrendű szavainkban, vagy egyáltalán miért van szükség két különböző „K”-ra a magyar nyelvünk hangjainak tökéletesen és hiánytalanul megfelelő, szkíta-hun-avar őseinktől örökölt betűsorban.

Itt most néhány újabb adattal szeretném megerősíteni azt, hogy régi rovóink nem a magánhangzók hangrendje, vagy a szóban elfoglalt helyük szerint alkalmazták a \diamond -t és a \downarrow -t. Hogy mi szerint, azt csak az Öregisten tudja, ezért úgy gondolom, hogy tisztességesebb a rovásírást megtanulni vágyókkal szemben, ha ezt elismerjük, mint ha rovás emlékekkel nem igazolható szabályokat gyártunk és egyúttal megalkotjuk e szabályok alóli kivételek hihetetlen mennyiségű szabályait is.

- Az öt évvel ezelőtti adatok kiegészítését a Marsigli olasz hadmérnök által le-másolt Árpád-kori botnaptárral kezdem, ami terjedelménél fogva legalkalmasabb az értelmetlen szabályok cáfolatára. 31 szóban tartalmaz „K” betűt. A mély hangrendűnek nevezett \downarrow jel csupán két alkalommal fordul elő, mind a kétszer a Jakab névben, május 1-én és július 25-én. Az egyházi nap-tárakban láthatjuk, hogy a fiatalabb Jakab apostol névünnepe május 3-ra került az idők folyamán, az idősebb Jakab apostol pedig megőrizte helyét. A 29 \diamond betű megoszlása a következő:
3 szóban mély magánhangzó után, vagy között: *apostolok, Domokos, Lukács*.
5 szóban mély magánhangzó előtt: *Kolozs, Markos, Kus, Karácsony, Kána*.
10 szóban magas magánhangzók mellett: *Szentkereszt* (négyyszer),

Benedek (kétszer), tizenkét, (Apró) szentek, (Is)tennek.

8 vegyes hangrendű szóban: Kűskarácsony, Piroška, Kalifás, király, Mikodémus, Jerikó, zsidónak, zšiboneusok.

3 szóban mássalhangzók mellett: Klára, Bereck, agyunk (adjunk).

Nem soroltam be a megfejtetlen KNTSA és NKOTKIRDOT szavakat, amelyekben szintén \diamond betű van.

A megközelítőleg nyolcszáz évvel ezelőtt élt tudós pap őšünk, a botnaptár rovója, tehát nem alkalmazta a hangrendi illeszkedés szabályát. A \diamond betűt, mind a magas, mind a mély, mind a vegyes hangrendű szavakban használta.

- A XIII. századi, alsószentmihályi templom szövegrészletében a MÁRK mélyhangrendű szó végén is \diamond betű áll.
- A székyedályai, XIV. századi református templom felirata több \diamond betűt tartalmaz. (*Turán* 2001. április-május, Libisch Győző írásában, Ráduly János rajza szerint.) A C-vel jelzett sorban a MIKO vegyes hangrendű szövegrészletben is látható.
- A székyederzsi, XV. századi unitárius templom feliratának megfejtése Csallány Dezső régész, múzeumigazgató szerint: MIKLÓS KÁNTOR PAP ATYA. A MIKLÓS szóban a magas hangrendű „i” mellett, a KÁNTOR szóban a mélyhangrendű Á és az NT jel között, illetve azt keresztezve áll a \diamond .
- És egy nagyszerű, ötletes összerovás, tamga, névjel, Kassai István építőmester jegye, a bártfai templomon 1464-ből. Nevének minden betűje visszakereshető a mutatós rajzon. Vegyes hangrendű szóban \diamond betűt alkalmaz.

*Kassai István
építőmester
nevének betűi
és tamgája*

- A homoródkarácsonyfalvi unitárius templom 1495-ben elkészült tornyának rovásfeliratát is többen igyekeztek megfejteni. Ha Csallány Dezső olvasatát fogadjuk el, 1 szóközi, 3 szóvégi, mély magánhangzó mellett álló \diamond betűt találunk. Megfejtésének részletes leírása megtalálható Fehérné Walter Anna, Forrai Sándor, Ráduly János könyveiben.
A csíkszentmártoni római katolikus templom felirata 1501-ből és az 1515-ös Konstantinápolyi Felirat volt az a kettő, amelyeket az 1999-es tanulmányban úgy értékeltem, hogy megfelelnek a hangrendi szabályoknak. Ma már ezeket sem tudom egyértelműen idesorolni.
- Az 1501-es Csíkszentmártoni Feliratban Szabó Károly múlt században élt művelődéstörténész és bibliográfus, valamint Ráduly János kutató megfejtését

fogadom el az első szót illetően, azaz URUNK-at az URNAK helyett. A rovás-
emlék URUNK, IRUNK (vagy IRNAK), és CSINÁLTÁK szavainak végén a 1 jel,
a KOVÁCS szó elején a 0 betű van. Az URUNK mély hangrendű szó megfe-
lel a hangrendi szabálynak, de az IRUNK és a CSINÁLTÁK már vegyes hang-
rendű. A KOVÁCS ismét mély hangrendű, mégis a 0 betű került alkalmaz-
zásra. Tehát a rovó nem a hangrendi szabályt alkalmazta. Mind a három 1
jelű szó többes számban van, míg a KOVÁCS egyes számban.

- Ugyanez tapasztalható a Konstantinápolyi Feliratban. Az IRTÁK és VÁ-
RATTÁK szavak végén van a 1 és mindkét szó többes számra utal. A KI-
RÁLY, KÖVETÉT, KETTŐ, ESZTENDEJIK, KETEJI, SZÉKELY, SZELIMBÖK
szavakban a 0 betűt alkalmazza szó elején, végén, közepén is Keteji
Székely Tamás, a felirat készítője. Érvelésem itt támadható, mert ezek
a 0 betűk mind magas hangrendű szavakban vannak, kivéve a vegyes
hangrendű KIRÁLY szót. Erre a rovásemlékünkre is érvényes, hogy a 1
a szavak végén és többes számnál jelenik meg. Bár nem támadhatat-
lanul, de ez a két jelentős rovásemlék, a Csíkszentmártoni és a Kons-
tantinápolyi legalább annyira alátámasztja az én feltételezésemet a 1
többes számot jelentő szerepéről, mint a hangrendhez való alkalmaz-
kodás szabályát.
- Az 1526-ban keletkezett Dálnoki Templomfelirat még megfejtetlen. Két
sorban 15-20 betű helyezkedik el, az összerovások miatt ez pontosan
nem meghatározható. Az alsó sorban két 0 betű van, az első a NOK
szövegrészletben található, tehát mély magánhangzó után.
- Igen fontos adatot közöl Ferenczi Géza a *Székely rovásírásos emlékek* cí-
mű könyvében (Erdélyi Gondolat Kiadó, 1997). Telegdi János 1598-ban
kiadott tankönyvének két nagyenyedi másolatából mutat be részleteket.
Az egyiket 1715-ben Borberekéi István, a másikat 1736 és 1739 között
Bod Péter református pap és író készítette. Érdekesség, hogy Telegdi Já-
nos egyik mintaszava a két „K” használatához, az AKKOR, Borberekéi Ist-
vánnál két 0-val, mint K0004, a Sebestyén Gyula által közölt giesseni és
Bod Péter másolatában pedig, mint AKOR, azaz K014 jelenik meg. Igen
megörültem, mert nyertem egy, sőt kettő mély hangrendű magánhang-
zó mellett is használt 0 betűt. Fontos lenne tudni, hogy „akkor” Telegdi
János hogyan írta valójában?
- Miskolczi Csulyák Gáspár (XVII. század) emléksorában a mély hangrendű
KORONÁJÁT szóban a 0 betűt használja.
- A 1 jelet alkalmazták magas hangrendű szavakban is, pl. Komáromi Csip-
kés György 1653-ból származó feljegyzésében a KEGYELME szóban. Bél
Mátyás Miatyánk-jában háromszor fordul elő a NEKÜNK, valamint az EN-
GEDÜNK magas hangrendű szavakban. XVII-XVIII. században élt nagy

tudósunk ő, aki tankönyvet is írt a rovásírásról és következetesen csak a szavak végén használta a ʃ jelet. A magas hangrendű KIK szót például így írta le: ʃtō.

- A Túróci Fakönyv 127. nevet tartalmaz az 1391-es Túróc-vármegyei oklevéljegyzékből. Nyírfakéregre rovásírással írták. A ʃ jel a szavak végén található, hangrendtől függetlenül. A ◊ betű a szavak elején, végén, és belül is megjelenik, magas és mély hangrendű magánhangzók mellett egyaránt.
- A lévai vár rovásírásos alaprajza 13. és 17. sz. között a KÖRNYÜLTES magas hangrendű és a FALAKNÁL mély hangrendű szóban a ◊ betűt, míg az ÁROK szóban a ʃ jelet tartalmazza.
- Petrovai János (XIX-XX. század) mély magánhangzók mellett is ◊ betűt ír a KARJAIMAT, KOPTASSA, OKOSKODÁSSAL, KUTYA, AKÁRMIT és a FIRKÁLNAK szavakban. A ʃ jelet kizárólag a szavak végén használja.
- Csepregi Ferenc leletanyaga még megfejtetlenként szerepelt a „K”-ről szóló tanulmányom első változatában. Berkesi Gyula 1999. decemberében készítette el megfejtését, majd Marton Veronika a *Somogyi rovástábla és a táltoskövek* című könyvében jelent meg Veronikáé és az enyém 2001-ben. A XVI. századi palatábla, melyet szópéldái miatt joggal lehet tanító táblának is nevezni, nem igazolja a hangrendi szabályt.

1999-2000-ben 28 szöveg osztályozása a következő eredményt mutatta:

A hangrendi szabálynak megfelelt: 2 rovásemlék.

Mély magánhangzók után is használt ◊ betűt: 12 rovásemlék.

Nem használt ʃ jelet: 3 rovásemlék.

Szó végén előfordult ʃ jel: 12 rovásemlék.

Megfejtetlen: 5 rovásemlék.

A szöveg rövidsége miatt nem besorolható: 7 rovásemlék.

2004-ben a 28 szöveghez felvettem még hat emléket, a Székelydályai-, és a Homoródkarácsonyfalvi Templomfeliratokat, Kassai István mesterjegyét, Borberekai István másolatát Telegdi István tankönyvéről, a lévai vár alaprajzát és a Túróci Fakönyvet. Így, a már 32 rovásemlék újabb áttekintése alapján a következő eredmény született:

A hangrendi szabálynak megfelelt: 1(!) rovásemlék (a Konstantinápolyi Felirat)

Mély magánhangzók mellett is használt ◊ betűt: 21 rovásemlék.

Nem használt ʃ jelet: 3 rovásemlék.

Szó végén előfordul a ʃ jel: 16 rovásemlék.

Azok a rovás emlékek, melyek csak I K betűs szót tartalmaznak, nem perdöntőek ugyan, de mégis részletezem őket:

- A Vargyasi Keresztelőmedence (XIII. század) a magas hangrendű KÖVET szóban: ◊
- Az alsószentmihályi templomfelirat (XIII. század) a mély hangrendű MÁRK szóban: ◊
- Kassai István uram mesterjegye a vegyes hangrendű KASSAI szóban: ◊
- Az Énlakai Templomfelirat (1668) a DIAKON vegyes hangrendű szóban: ǂ
- Bod Péter emléksorában (1759) a magas hangrendű KÉSZITETTE szóban: ◊

Tehát 32 rovásírásos szövegből, amelyeknek döntő többsége XVIII. század előtti, csupán egy (!!!) felel meg a hangrendi szabálynak, a Konstatinápolyi Felirat. Nagyon jó kis felirat ez, hiszen ugyanakkor megfelel Sebestyén Gyula szabályának is, mely szerint a ǂ kizárólag a szó végi AK szótag jelölésére szolgál és igazolja az én elképzelésemet is, a ǂ jel többes számra utaló szerepéről.

Kár, hogy Keteji Székely Tamás ilyen rövid feliratot készített, mert az igazság csak hosszabb szövegből derülne ki.

A két K betű használatának kérdésére tehát rovás emlékeink nem adnak egyértelmű választ. Az a 21 rovás emlék viszont, amelyben mély hangrend mellett is található ◊ betű, vagy azok, amelyekben magas hangrend mellett ǂ jelet alkalmaztak, kifejezetten cáfolják a hangrendi szabályt.

A vizsgált emlékekben a ǂ jelek száma 80 körüli, a ◊ betűk száma 180-185 közötti. Egyes emlékek sérült állapota, vagy az összerovások kibogozhatatlansága miatt nem lehet pontosan megszámolni.

Elgondolkodtató a ǂ jel formája és a hangalakja közötti összefüggés: AK-asztó, KA-pocs, KA-mpó,... Ilyen a karácsonyfa díszek, a szaloncukor akasztója, ilyen kampón lógtak nagyanyám kamrájában az aszalásra szánt szőlőfürtök.

A két jel képi összefüggése is érdekes

Mivel nincs semmi alapunk arra, hogy bonyolult szabályokkal és a szabályok alóli még bonyolultabb kivételekkel nehezítsük a rovásírás megtanulni vágyók életét, ismételten javaslom, hogy a hétköznapi életben használjuk csak a ◊ betűt, de ne feledjük a másikat sem, hanem a rovás emlékek minél alaposabb megismerésével, új emlékek felkutatásával, megfejtési kísérletekkel keressük a választ őseink írásának erre a megoldatlan rejtélyére.

Dicséretes, hogy a Tisza András-Kállay László által szerkesztett *Írástudó* című rovásírásos újság ennek az elvnek megfelelően készül.